

они су деспотови намештеници који после смењивања губе титулу. Војвода се налази на челу власти.

Из сумарно представљеног садржаја ове књиге види се колики значај има проучавање државне управе, управо за разумевање државе и друштва у средњовековним српским земљама. Државна управа је непосредно утицала на друштво, привреду и све видове живота људи у једној државној заједници. Све то показује неопходност пажљивог и брижљивог проучавања државне структуре српских држава, што је на најбољи начин и урадио у овом раду М. Благојевић. Дугогодишње проучавање друштва и државе омогућило је аутору да сагледа целину државне управе у средњовековним српским земљама и аналитички образложи све њене сегменте. Монографија о државној управи представља несумњиво велики допринос српској историографији и подстаћи ће даљи развој студија о средњем веку.

Синиша Мишић

Владимир Кривошејев, *Ваљево, насџанак и развој града, Центрекс-Ваљево, Ваљево 1997, 173.*

Истраживање локалне историје је у српској историографији било заповлањено, јер је дуга борба за национално ослобођење и уједињење дала неискрпно много тема из политичке и дипломатске историје, које су привлачиле пажњу већине историчара. Локална историја препуштана је истраживачима аматерима који су долазили до одређених сазнања, али нису имали потребна методолошка знања да их на прави начин саопште. Интересовање за локалну историју се повећало у последње три деценије, делом и под утицајем страних историографија. Покренуте су бројне периодичне публикације у регионалним центрима и написане историје појединих градова и области (Историја Ужица I–II, Шабац у прошлости I–IV...). Због недостатка тих великих синтеза ограничена је могућност да се многа питања дубље и свестраније сагледају. Осим тога, те историје су по правилу дела групе аутора, чији је приступ теми и начин излагања различит и неуједначен.

Књига Владимира Кривошејева *Ваљево, насџанак и развој града* покушај је да се на основу досадашњих сазнања појасни постанак и урбани развој једног од најзначајнијих градских средишта у Србији. Мада аутор истиче да његов рад није превасходно истраживачки, већ у Предговору се сусрећемо са до сада најпотпунијим прегледом развоја историографије у Ваљеву. Пратећи њен развој од пионирских покушаја у првој половини XIX века до данас, В. Кривошејев као основни разлог њеног заостајања за српском историографијом у целини уочава недостатак институција чији би примарни задатак био рад на проучавању локалне историје. Тај задатак су постојеће установе културе (Народни Музеј, Историјски архив, Завод за заштиту споменика културе) могле само делимично да реализују у склопу својих основних делатности. О ненауочној историографији и појави параисториографије у истраживању прошлости Ваљева аутор је дао квалификовану оцену, уочивши, осим националног и идеолошко-политичког, и локалпатриотски императив који је снажно утицао на те појаве.

У првој од три веће целине, насловљеној „*Ваљево пре Ваљева*“, Кривошејев се укратко осврнуо на географске чиниоце који су условили да то подручје буде у континуитету насељено од неолитског доба. Реч је пре свега о

обиљу вода из планинског залеђа, повољним условима за развој пољопривреде, и саобраћајницама које су постојале још у античко доба. Иако о тој континуираној насељености сведоче остаци насеља и фортификационих објеката, аутор је био принуђен да многа питања остави отворена. Разлог за то су археолошка истраживања, парцијална и често површна, па су многи неистражени локалитети даљом урбанизацијом уништени или прекривени. Претпоставка да је претеча Ваљева града, утврђење *Колубара* познато из угарских извора из XIV века, може се сматрати утемељено, јер у западној Србији нису ретки примери да топоним и хидроним буду идентични.

У следећем делу „*Историјско Ваљево*“, аутор се бави настанком и развојем града чије постојање траје у континуитету од првог помена 1393, у чему је уочио одређене специфичности. Основна функција средњовековног Ваљева, улога трга, није неубичајена, али док већина средњовековних тргова настаје као подграђе (*Suburbium*) утврђених објеката, поред значајнијих црквених средишта или у близини рудника, оно израста захваљујући путној мрежи врло развијеној за средњовековне прилике. Први помен тога трга јавља се у време када се, након битака на Марици и Косову, тежиште српске државности, а тиме и привредног живота, постепено помера ка северу. Од тада се Ваљево развијало мењајући своје урбане одлике у зависности од освајача који би га запоседали. Док у време турске власти постаје оријентална касаба, за време краткотрајне аустријске окупације 1718–1737. наликује европским насељима, да би у првој половини XIX века отпочело формирање српске вароши са особеним начином грађанског живота. За то време, упркос свим урбанистичким променама и смењима становништва, сачувало је своју основну функцију трговачког средишта.

Аутор истиче још једну својственост у развоју Ваљева. Реч је о недостатку сталног гарнизона и утврђеног објекта који се јавља само повремено. Разлог за то је геополитичка реалност, јер се Ваљево у доба турске власти налазило далеко од граничне линије, па су полицијске посаде биле довољне да сачувају безбедност становништва.

Иако о настанку имена Ваљева постоји неколико предања, што показује да је тај топоним био захвална тема усмене народне традиције, В. Кривошејев предност даје тумачењу лингвистичке науке, које његов настанак везује за старо словенско лично име *Валъ*, јер је поменута усмена традиција баштина становника досељених у XVIII и XIX веку. Користећи се прворазредним историјским изворима, аутор је такође доказао да се током свог постојања Ваљево простирало на обе обале реке Колубаре, одбацивши тако устаљена гледишта да је лева обала била слабо насељена са углавном пољопривредним земљиштем.

Формирању српске вароши са доминантним европским утицајима посвећен је трећи део књиге, насловљен *У сусрет модерном Ваљеву*. Након српске револуције 1804–1815. Ваљево полако губи одлике оријенталне касабе, јер се муслиманско становништво постепено исељава, док српско из земљорадничког залеђа не показује одмах интересовање за насељавање у вароши. Упркос тим почетним тешкоћама, Кнежевина Србија је створила претпоставке за убрзани развој тога града, а први урбанистички планови су дефинисали његову основу која се сачувала и у XX веку.

Владимир Кривошејев је свој рад засновао на објављеним историјским изворима и резултатима досадашњим истраживања, при чему се придржавао

основних методолошких начела научне историографије. Поједини историјски извори су цитирани јасно и прегледно, док су подаци о бројности, кретању, верској и етничкој структури становништва табеларно исказани. Приложене топографске карте аустријске војске из XVIII века послужиле су да нека ауторова тумачења буду и визуелно поткрепљена. Научни апарат је урађен коректно, а излагање аутора је уједначено и прегледно, приступачно и читаоцима који немају образовање историчара и истраживачке амбиције. Књига има резиме на енглеском, немачком и руском језику.

Закључак једног од рецензената да се овом књигом Владимир Кривошејев сврстао међу пионире локалне историографије у овој области, довољно говори о њеној вредности.

Недељко Радосављевић